

Hajdu Lilly orvosi véleménye és javaslata egy szándékos emberöléssel vádolt testvérpár ügyében (1919)*

Az alábbiakban Dr. Hajdu orvos (Hajdu Lilly) Neményi László előadóval közösen jegyzett orvosi véleményét és javaslatát közöljük egy szándékos emberöléssel vádolt testvérpár, Filák István és György ügyében. A szakvélemény az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság alatt a Budapesti Forradalmi Törvényszéken belül létrehozott úgynevezett „Kísérleti Kriminológiai Osztály” keretében készült. Az osztály nem politikai ügyekkel, hanem köztörvényes bűnözőkkel foglalkozott, célja az átnevelés, a tettes személyiségét átalakító „javító-nevelő munka” volt. Főleg olyan ügyek kerültek ide, amelyek még a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt keletkeztek, és felülvizsgálatra szorultak. Az osztály megbízásából orvosok, pszichológusok és szociológusok készítettek szakvéleményeket a vádlottakról.¹

ORVOSI VÉLEMÉNY

Terhelt családból származnak: apjuk ivott, anyjuk „hysteriás”, veszekedő, a testvérek közül a megölt József és a vádlott György chronikus alkoholisták. Az életben lévő 5 testvér neurasthénias, mely degenerációs stygmáikon kívül indulatosságukban, veszekedős, hirtelen haragú természetükben nyilvánul meg. E tünetek – a testvérek és feleségeik előadása szerint – legkirívóbbak voltak a megölt Józsefnél. Ez magyarázza a testvérek pártokra szakadását, ellenségeskedését, veszekedéseiket, és ez hoz minket közelebb a két vádlott tettének megvilágosításához. Fontos megjegyeznünk azt, hogy a megölt Józsefet a vele egy párton lévő testvérei sem szerették túlságosan, noha józan állapotában „jó fiú” volt, de ez oly ritkán fordult elő nála, hogy inkább tarthatták rossz embernek, miután csaknem mindig ivott. István tettének mélyén, egyéb okokon kívül öntudatlanon az apa complex érzékenysége működött. Apjára úgy emlékszik, aki nagyon kedves volt hozzá. István 10 éves volt, amikor apja meghalt, kinek helyét a legöregebb fivér, József foglalta el, anélkül, hogy családjáról gondoskodott volna, sőt kihasználta őket, dolgoztatta testvéreit és elszedte pénzüket. A jó apa helyébe a gonosz

* Forrás: Budapest Főváros Levéltára, XVI.2. Budapesti Forradalmi Törvényszék iratai. 7. nagydoboz Kísérleti Kriminológiai Osztály iratai 1919. Kr. 385/1919. számú iratcsomó, 190-192/16-18.

¹ A Kísérleti Kriminológiai Osztály működéséről lásd Kádár Imre: Országos kísérleti Kriminológiai Intézet a Tanácsköztársaságban. *Jogtudományi Közlemény*, 1959, 14(9): 468-472.; Gödöny József: Kriminológiai törekvések a Magyar Tanácsköztársaságban és az Országos Kísérleti Kriminológiai Intézet. *Belügyi Szemle*, 1969/3. 80-86; Nagy Sándor: A Budapesti Forradalmi Törvényszék iratai. Budapest Főváros Levéltára [https://static-cdn.hungaricana.hu/media/uploads/library/BFL/nagys_forrtvszk.pdf]; Lászlófi Viola, Nagy Zsófia, Trádlér Henrietta (2017). Fajtalanság, pszichoanalízis és kriminológia a magyarországi Tanácsköztársaságban. F. Gy. esete a Kísérleti Kriminológiai Osztály anyagában. *Sic Itur ad Astra*, 66 (2017): 45-76; Erdős András Patrik: A Tanácsköztársaság alternatív büntetőpolitikája: A Budapesti Forradalmi Törvényszék Kísérleti Kriminológiai Osztályának működése (1919). *Clio Műhelytanulmányok*, 2018/3.; Hajdu Lilly szakvéleménye faksimile formában megjelent: Erős Ferenc (2011). *Pszichoanalízis és forradalom. Ferenczi Sándor és a budapesti egyetem 1918/19-ben*. Budapest: Jászöveg Kiadó, 35a-d. melléklet.

apa jött, aki azon kívül anyjkkal sem bánt jól. Az apa complex érzékenységét ez fokozta, és az öntudat alatti gyűlöletet szította, melynek elég volt egy aktuális veszekedés, hogy lángra lobbantsa. György chronikus alkoholista, csekély ismeretekkel bíró egyén, ki ezen kívül mészáros, mint ilyen, a kés használatát úgy megszokta, mint más a sétabotját. Nem tarthatjuk egész véletlennek, hogy éppen ezen alkalommal kése nála volt, mint Istvánnál se véletlen a revolver használata ágyban fekvő beteg emberrel szemben önvédelmi célból. Nem tartjuk azonban előre megfontoltnak cselekedetüket abban az értelemben, hogy ölni akartak, de igenis abban, hogy le akartak számolni családjuk rossz szellemével, hogy véget akartak vetni az ellenségeskedéseknek. Objektív szemlélődő előtt nyilván[való] lett volna előre az ő akciójuk eredménye, kezdve az otthonról való eltávozástól. Bennük ez azonban csak utólag a tett elkövetése után alakulhatott ki, hogy ők ezt voltaképpen akarták. A pszichologiai folyamat, mely tettüket megérlelte – de természetesen nem magyarázza – a következő: 1./ a gyerekkori emlékek: József rosszul bánt velük, az én complex csoport sérelme és az apa complexé; 2./ fiatalkori emlékek (anyagilag kihasználta őket) újból az én complex sérelme, ebből különösen az anyagi complexé (zsarnokoskodott felettük, elszedte pénzüket); 3./ végül felnőttkori emlékeik (ellenségeskedést szított köztük, leszólta feleségüket) újból az én complex csoport sérelme.

István neuraszténiás, György chronikus alkoholista, beszámíthatóságot korlátozó ok azonban elmeorvosi szempontból egyáltalában nem forog fenn. Állítólagos ivásuk oly jelentéktelen volt, hogy az figyelembe nem jöhet.

JAVASLAT

Az elkövetett bűncselekmény iskolapéldája a szenvedélyből elkövetett büntettnék, melynek jellemző vonása, hogy azt alkalmi büntettesek, és nem „gonosztevők” szokták elkövetni. Az ilyen alkalmi szenvedélyes büntettesekkel szemben való eljárásra a kriminológiai alapon nyugvó büntető-jog-tudomány nem adhat kielégítő feleletet, mivel tettüket legfeljebb magyarázni tudja, de értékelni a jövő szempontjából nem képes. Mivel az ilyen eseteknél preventióról egyáltalában nem, hanem csakis megtorlásról lehet szó, ezért annak megítélése, hogy milyen büntetés kövesse az elkövetett cselekményt, csakis a társadalmi közvéleményt képviselő bíróság feladata lehet.

Az itt fennforgó bűncselekmény megítélésénél mindenesetre nagy mértékben tekintetbe veendő a hosszas családi viszály valamennyi előzménye, a legidősebb bátyjuknak, Józsefnek szerepe, és végül különösen az, hogy valóban kevésen múlt, hogy az előző esti verekedésnél nem történt emberölés, amiből folyólag éppen a fordított helyzet állt volna elő, úgy, hogy a mostani sértett Ferenc állna mint vádlott a bíróság elé.

Budapest, 1919. évi június hó 12-én

Dr. Hajdu
orvos.

Neményi László
előadó.